Stoppeldijkse verhalen

Dobbelaers in contact met de plaatselijke besturen

We hebben tot nog toe de eerste pioniersfamilies Dobbelaer [4] in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen goed kunnen volgen. De stamvaders Adrianus (°voor 1629) en Nicolaus Dobbelaer (broers) vestigen zich er kort na de aanleg van de Stoppeldijkpolder die afgewerkt werd in 1645. We konden de schaarse gegevens over hun nakomelingen terugvinden in wat rondreizende katholieke geestelijken noteerden in hun doopboeken (DDB nr.4/2017). De eerste Dobbelaers leefden er samen op een kleine plek in de buurt van 'de drij gesusters', vlak naast de dijk aan het Hellegat. Dit deel van de Stoppeldijkpolder behoorde tot Axelerambacht**, het andere deel tot Hulsterambacht. Deze ambachten waren nog restanten** van een oude Vlaamse gebiedsindeling waarbij het overeenkomstige grondgebied door een schepenbank bestuurd werd namens de graaf. Zo kwamen de eerste Dobbelaers in dit gebied in contact met de schepenen van Axelerambacht bij het kopen en verkopen van gronden of bij het opmaken van een boedelinventaris wanneer er bij een overlijden van de ouders nog weeskinderen waren. Ook voor financiële zaken (belastingen) en juridische zaken (rechtspraak) vormde de schepenbank het belangrijkste lokale bestuursorgaan. Axelerambacht en Hulsterambacht maakten tot 1648 deel uit van de **Vier Ambachten** dat in feite een samenwerkingsverband was tussen de verschillende schepenbanken van Axel, Hulst, Boekhoute en Assenede. Deze samenwerking berustte op een **keure** (=aantal voorrechten die door de Vlaamse graaf verleend werden).

De 'keure' zoals de gebruikelijke naam was, omvatte alle privileges en gerechtelijke bevoegdheden van de ambachten binnen het graafschap. Ze werd bewaard in een 'couffre', een eikenhouten kist met vier sleutels. Deze kist werd op de 'keurdag' plechtig overgedragen naar de hoofdplaats van een van de vier ambachten, zodat iedereen even lang in het bezit zou zijn van de kist. (wikipedia)

Zoals al eerder aangegeven kunnen al deze Dobbelaers ingepast worden in de grote Oost-Zeeuws-Vlaamse stamboom 23/29/34/31/33/40. Een telg van deze tak, Adrianus Dobbelaer fs. Nicolaus(°voor 1649) zal zich vestigen in het nabijgelegen Hulsterambacht en in de tweede helft van de 17e eeuw was er daar ook nog een andere familie met Carolus, Adrianus (°voor 1652), Livina en Joanna Dobbelaer die zich in de streek vestigden. Dit oostelijke deel van Zeeuws-Vlaanderen bestond enerzijds dus grotendeels uit het Land van Axel dat ongeveer samenviel met het bestuursgebied van Axelerambacht. Door dijkdoorbraken, watergeweld en ook militaire onderwaterzettingen om strategische redenen, was het **Land van Axel** eerder een eiland geworden omringd door water. Naast Axel lagen er de plaatsen Terneuzen, Zaamslag en Hoek. Nog oostelijker lag anderzijds het **Land van Hulst** met rond de vestingstad Hulst deels een ingepolderd gebied, deels een

schorrengebied dat later nog zou ingepolderd worden. Zo leek de Stoppeldijkpolder ook een soort schiereiland, omgeven door het Hellegat en een schorrengebied.

We kunnen hier nog de vraag stellen of er rond de eerste Dobbelaers in de Stoppeldijkpolder nog andere oude archieven zouden kunnen geraadpleegd worden. De kans bestaat dat hun namen geregistreerd werden toen ze kort na 1645 in de streek terechtkwamen of dat er bij andere gelegenheden, zoals het uitvoeren van werken of zelfs bij kleinere gerechtszaken, interessante zaken genoteerd werden in de schepenregisters. We kunnen nu al zeggen dat de tijd ons ontbrak om hier verder speurwerk naar te verrichten. Wel kan meegegeven worden dat de archieven van Zeeuws-Vlaanderen in 1919 geïnventariseerd werden door A. Meerkamp van Embden in 'De archieven van de rechtbanken, weeskamers en notarissen, die over het tegenwoordig grondgebied der provincie Zeeland gefungeerd hebben- Zeeuwsch-Vlaanderen 1447-1796'. In een eerste deel worden de archiefstukken van de Raad van Vlaanderen in Middelburg besproken. Dit was een gerechtshof dat in 1599 door de Staten-Generaal [1] was opgericht voor die gebieden die door de oorlog met Spanje onttrokken waren aan de rechtsmacht van de Raad van Vlaanderen te Gent (p.1). In een tweede deel vindt men dan de regionale archiefstukken zoals deze van de stad en ambacht van Axel (1590-1643, p.46). Sedert 1565 waren immers het bestuur van de stad en van het ambacht samengevoegd, ook Terneuzen behoorde sinds 1572 tot dit bestuur. We geven hier nog enkele interessante archiefnummers: Rol van de civiele zaken van de stad (1640-59, nr 524), Rol van de civiele zaken van het Ambacht (1646-54, nr 535 en 1654-59, nr 536), Processtukken (1649-52, nr 590 en 1653-59, nr 591), Eischen en antwoorden in civiele zaken van het ambacht (1647-54, nr 644 en 1654-59, nr 645).

Dobbelaers van Vlaanderen naar de Republiek

Het blijft ons intrigeren van waar de eerste Dobbelaers in de Stoppeldijkpolder kwamen en waarom ze uit Vlaanderen wegtrokken. Een eerdere poging om hierop een antwoord te formuleren wees richting Meetjesland, de regio ten westen van Gent (DDB nr.2/2012 en 3/2012).

We zetten hier eerst nog eens een aantal zaken op een rijtje. Wanneer in 1555 de keizer Karel V overlijdt, regeert hij over een wereldrijk waartoe onder meer de Nederlanden behoren. Het huidige West-, Oost- en Zeeuws-Vlaanderen behoren grotendeels tot het graafschap Vlaanderen, dat een leen vormt van de keizer. Met andere woorden: de lokale schepenbanken die de steden en het platteland hier toen bestuurden, dienden zich te verantwoorden aan de keizer en zijn lokale vertegenwoordiger. Ook de meer noordelijk gelegen delen, men spreekt vaak van de noordelijke Nederlanden, werden vanaf 1559 door Spanje bestuurd.

Het is in deze eerder rijke gewesten (o.a. door de lakenindustrie) dat er vanaf 1550 godsdienstproblemen ontstaan. Om aan het oprukkende calvinisme [2] een halt toe te roepen hadden de Spaanse bestuurders het katholicisme als de enige godsdienst uitgeroepen, het was ook de periode van de Inquisitie (anti-ketterijwetten) en van mensen die het leven lieten op de brandstapel.

In 1568 vormt het opleggen van een nieuwe belasting (de zogenaamde 10e penning) de aanleiding voor het uitbreken van een opstand tegen de nieuwe Spaanse koning Filips II. De godsdienstperikelen bleven echter de voornaamste motor van het conflict. Hoofdrolspelers zijn Willem van Oranje[3], die een telg was uit een Duitse familie van hoge adel met heel wat eigendommen in de noordelijke Nederlanden en het protestantisme genegen was, en anderzijds de landvoogd Alva die tussen 1566 en 1576 de Nederlanden bestuurde als landvoogd namens de Spaanse keizer. Deze opstand werd het begin van een ellendige periode voor de bevolking, met heel wat troepenbewegingen, godsdienstvervolgingen: **de 80-jarige oorlog** was begonnen. Ook in de zuidelijke Nederlanden begon het calvinisme een voet aan de grond te krijgen. Vanaf 1576 steunen

verschillende Vlaamse en Brabantse steden de opstand –zo wordt Gent in 1576 een calvinistische stadstaat- en de opstandige gebieden verenigen zich in de Unie van Utrecht (1579).

De 17 provinciën onder Karel V. Dit kwam ongeveer overeen met het grondgebied van het huidige België –uitgezonderd het Prinsbisdom Luik- en Nederland. Ook een deel van Noord-Frankrijk maakte er deel van uit. Kort na het uitbreken van de opstand heeft Willem van Oranje, Holland en een deel van Zeeland veroverd op de Spanjaarden. Rond 1589 is dit al uitgebreid naar het oosten met

Friesland, Gelre en Utrecht. Vlak voor het 12-jarig bestand is ook Overijssel, Drenthe en een deel van Noord-Brabant in het bezit van de opstandelingen. Bij de Vrede van Munster in 1648 zouden hier nog de Generaliteitslanden bijkomen bestaande uit Zeeuws-Vlaanderen (zonder het Land van Axel), Noord-Brabant en een deel van Limburg (rond Maastricht). [1]

Al die tijd bleven de opvolgers van landvoogd Alva, namelijk Requesens en later Farnèse, proberen om de opstand te bedwingen. In de periode 1583-85 zouden Gent, Antwerpen en Brussel definitief in Spaanse handen komen. Er kwam een blokkade van de Schelde en er ontstond een grote emigratiegolf van vooral kooplui en intellectuelen naar het noorden. Vaak behoorden deze tot de meest fanatieke calvinisten. Zo halveerde in enkele grote steden de bevolking, op het platteland soms zelf nog meer.

In 1588 werd de **Republiek der 7 Verenigde Provinciën** uitgeroepen in het noorden. Dit was eigenlijk een soort statenbond waarbij elke provincie verregaande autonomie bezat. Het hoogste bestuursorgaan in de Republiek werd gevormd door de Staten-Generaal, die in de provincies de uitvoerende macht overlieten aan de lokale stadhouder.[1] Het calvinisme werd uitgeroepen als staatsgodsdienst. Begin 17e eeuw zou ongeveer 10% van de bevolking in de Republiek bestaan uit uitgeweken Vlamingen die mee de basis zouden leggen voor de Gouden Eeuw waarin de Republiek zou uitgroeien tot een wereldmacht.

Bekijken we even de tot nog toe gekende families Dobbelaer die in deze eerste fase van de 80-jarige oorlog emigreerden. Rond 1568 trekt met een eerste emigratiegolf al een eerste familie uit Gent naar Londen: Georgius Dobbelaer die een eerste maal gehuwd was met Margaretha Van Bevenkote, nadien met Sara Henricksen en Maria van Rijne. Dit is ook de periode dat er in de regio Eeklo heel wat naamgenoten vermeld worden[1] : een Judocus wordt in 1574 verbannen wegens ketterij, in 1565 worden de goederen van Gerardus in beslag genomen, een Joannes komt zelfs op de brandstapel terecht (1570) en in 1577 wordt een Gasparius zoon van Joannes buitenpoorter van Gent.[2]

Vanaf 1585 trekken verschillende families met de tweede emigratiegolf hier weg:

-een Gasparius Janszoon (X Joanna Adriaans) sticht een nageslacht (tak 37/30)[3] in Koudekerke (in de buurt van Middelburg, een belangrijke havenstad)

-een andere Gasparius (X Gertrude Andries), afkomstig uit Eeklo, trekt naar Utrecht en sticht daar een gezin

-een Judocus (°voor 1565) uit Kaprijke trekt naar Vlissingen. In 1599 wordt een Judocus (*Joos*) genoemd als poorter van Goes[4]

-een Livinus uit Zwijnaarde (X Maria Pieters de Busschere) sticht een gezin in Haarlem

-een andere Livinus duikt begin 17e eeuw als diaken op in Middelburg. In Axel is er dan sprake van een Ludovicus (Lowijs) (uitgestorven tak Cadzand (A) die in verband wordt gebracht met een Livinus Dobbelaere die in Gent in 1581/82 heel wat in beslaggenomen kerkelijke goederen koopt. Wanneer deze later teruggegeven worden aan de oorspronkelijke eigenaars, proberen zijn nakomelingen een schadeloosstelling te krijgen).

---

[1] DDB (De Dobbel-Beker), 1972, P. 9 en 1973, P. 93.
[2] DDB, 1990, P. 10.
[3] www.dobbel-beker.be
[4] DDB, 1980, P. 31.

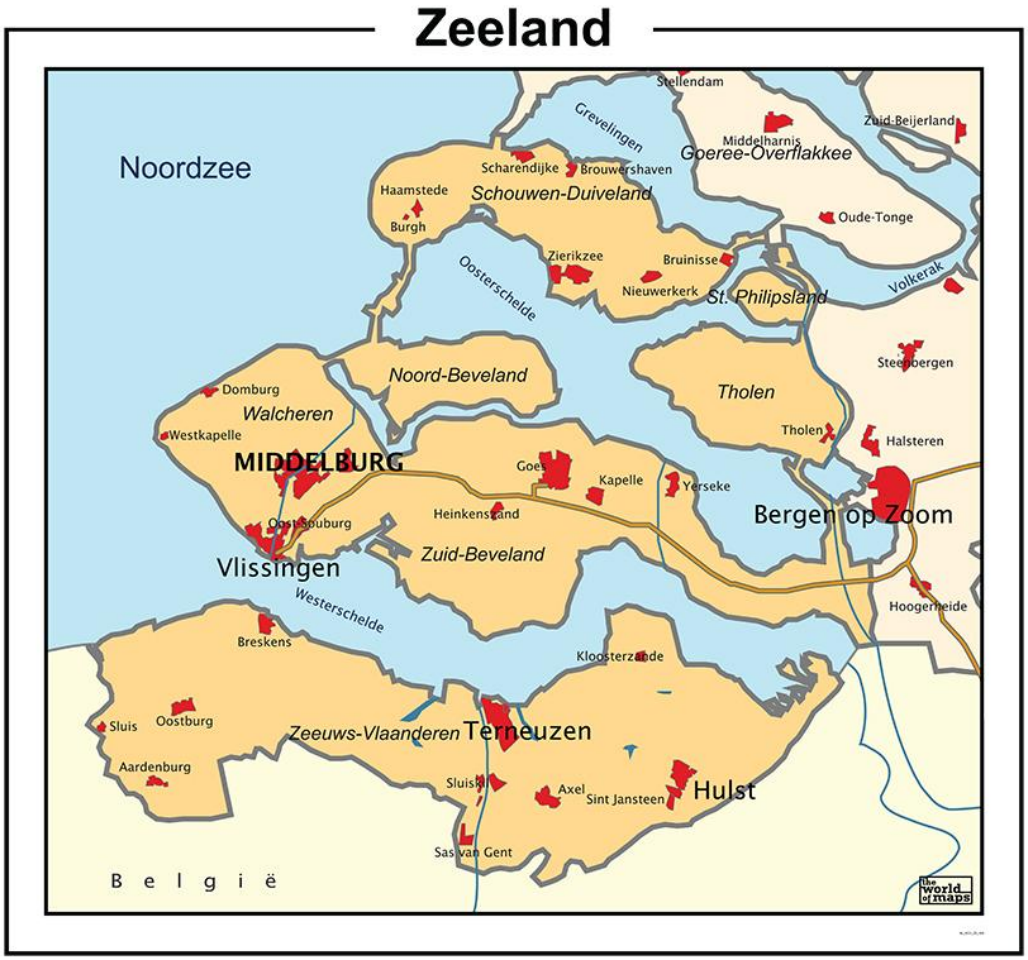
-een uit Brugge afkomstige Simon wordt poorter te Leiden in 1596. Hij was een eerste maal gehuwd met Anna Keersgieters, later met Susanna Keuwers. Hieruit ontstond dan een Nederlandse familie Dubbelaar. In 1586 waren er al de uit Kortrijk afkomstige Joannes en *Hermijntgen* Wesemaels (uit Ronse) gehuwd.

-na de val van Brussel emigreren rond 1583/84 *Dierick* De Dobbeleer en zijn familie naar Hamburg in Duitsland. Deze *Dierick* was een raadsheer in Brussel en handelde in wijnen (stamboomtak 44/46/50/52/54). De familienaam gaat in Duitsland verder als von Dobbeler.

-in Antwerpen wordt in 1626 een Judocus De Dobbeleer poorter. Hij wordt een meelverkoper, afkomstig 'uit Keulen' genoemd. Dit kan er op wijzen dat zijn familie ook eerst naar daar geëmigreerd is.

Wat gebeurde er ondertussen in Zeeuws-Vlaanderen?

Vanaf 1572 zijn er regelmatige geuzenbezoeken (=opstandelingen) in Zeeuws-Vlaanderen, wat eigenlijk een frontlinie was tussen de Republiek en Spanje. Er zouden diverse forten worden opgericht, die de basis zouden vormen voor de latere grenslijn tussen noord en zuid. Als in 1576 de Staten van Vlaanderen [1] partij kiezen voor de opstand tegen Spanje, komt het gebied tussen Cadzand en Hulst in feite kortstondig in het bezit van de Republiek. Na de val van Gent zal Farnese het gebied terug heroveren. Enkel het land van Axel, Biervliet en de forten van Lillo en Liefkenshoek (ten noorden van Antwerpen) zouden definitief in het bezit van de Republiek komen. Zij kwamen onder rechtstreeks bestuur van de Staten van Zeeland en vanaf dan zou het calvinisme er zoals in de rest van de Republiek de eerste godsdienst worden. De rest van Zeeuws-Vlaanderen zou nog een tijdje Vlaams gebied blijven. Het Land van Hulst wordt omwille van oorlogsredenen grotendeels onder water gezet.

Nadat Vlissingen in 1572 in het bezit van de opstandelingen komt breidt hun invloed uit naar Zeeuws-Vlaanderen. Vanaf 1586 zal het Land van Axel definitief calvinistisch worden. Vanaf 1604 wordt westelijk Zeeuws-Vlaanderen deel van de Republiek, het Land van Hulst zal als laatste volgen in 1645. (wikipedia)

De schermutselingen tussen de Republiek en Spanje blijven echter voortduren. Het is in 1604 dat prins Maurits, de zoon van Willem van Oranje (+1584) westelijk Zeeuws-Vlaanderen zal veroveren op Spanje. Kort nadien zullen er Dobbelaers zich vestigen (uitgestorven tak Cadzand A). Enkel het Land van Hulst bleef Vlaams en dus deel van Spanje (tot 1645). Hierdoor kon het merendeel van de inwoners, in zoverre die er nog waren, katholiek blijven en daardoor konden weer Vlaamse arbeidskrachten hier gemakkelijk integreren. Het zal dan aan de frontlinie een tijdje 'rustig' blijven met onder andere het 12-jarig bestand (1609-1621). Pas in 1648 zal met de Vrede van Munster een einde komen aan de oorlog die 80 jaar geduurd heeft om uiteindelijk te leiden tot de splitsing van de Nederlanden in de Republiek der 7 Verenigde Provinciën enerzijds, de Spaanse Nederlanden anderzijds.

Dobbelaers en hun geloof

Tijdens de 80-jarige oorlog heeft het calvinisme duidelijk een groep Dobbelaer-families kunnen bekoren. Het heeft hen doen besluiten om uit Vlaanderen weg te trekken en een nieuwe toekomst te zoeken in Haarlem, Leiden, Middelburg,… Rond 1629 zou nog een laatste groep Wederdopers[2] uit het Meetjesland moeten vluchten naar Aardenburg, in westelijk Zeeuws-Vlaanderen gelegen. Het gaat hier om Boudewijn Dobbelaer (+1689), wijnkoopman en zoon van Abraham/Georgius (X Judoca

Cuypers[5], sluiten aan bij tak 16/61). Zij behoren dus tot de groep van naamgenoten die om godsdienstredenen in de Republiek gingen wonen.

In 1645 was zoals al vermeld, de Stoppeldijkpolder[6] klaar om te bewerken en komt het Land van Hulst ook als laatste deel van Zeeuws-Vlaanderen in het bezit van de Republiek. Het zou als een deel van Staats-Vlaanderen er een speciaal statuut krijgen en onder het directe bestuur van de Staten-Generaal vallen. Kort nadien moeten dus Dobbelaers uit Vlaanderen aan 'de drij gesusters' in het deel van de Stoppeldijkpolder binnen Axelerambacht komen wonen zijn. Er is duidelijk geen enkele verwantschap met de overige families die decennia eerder al uit Vlaanderen waren weggetrokken.

Vermelden we tenslotte voor de volledigheid dat ook later nog families naar het noorden zouden emigreren. Zo wordt in het Land van Axel in 1733 in Hoek een Joannes Dobbelaer geboren als onwettige zoon van Catharina van der Weele (stamboomtak 42). Vanuit Frans-Vlaanderen zou een Jacobus Winnocus Dobbelaere einde 18e eeuw de tocht maken naar Vlissingen (stamboomtak 38 hij was broodbakker van beroep) en in de 19e eeuw zou ook nog Terneuzen families aantrekken uit stamboomtak 41/48. Het is duidelijk dat de rijke geschiedenis van de Vlaamse Dobbelaeres altijd een belangrijk Nederlands luik heeft gehad.

Marc Van Stappen , 2020, www.stap-brug.be

Geraadpleegde bronnen

G.M.P. Sponselee, M.A. Buise, Het Verdronken Land van Saeftinghe, 1979

www.zeeuwengezocht.nl

V.J.M. de Blieck, Boedelinventarissen en akten van uitkoop van de Hulsterse parochies en parochies Ossenisse, Hengstdijk, Ser-Pauluspolder en Stoppeldijkpolder in Hulsterambacht, 1988

www.archieven.nl

https://encyclopedievanzeeland.nl/stoppeldijk

A.Meerkamp van Embden, De archieven van de rechtbanken, weeskamers en notarissen, die over het tegenwoordig grondgebied der provincie Zeeland gefungeerd hebben, Zeeuwsch-Vlaanderen (1447-1796), 1919

E. De Maesschalck, Oranje tegen Spanje, Eenheid en scheiding van de Nederlanden onder de Habsburgers (1500-1648), 2015

T.T.A.B.M. van der Aalst, P.J. Brand, J.P.B. Zuurdeeg, Gebundelde inventarissen van de oude archieven van het waterschap Hulster Ambacht (1609-1972), 1979

A.J.van der Aa, Aardrijkskundig woordenboek, 1839

C. Cau, Groot placaet-boeck, vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ende van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, mitsgaders van de Staten van Zeeland (Vol2), 1664

[5] DDB, 2011, nr. 3 en 1989, P. 46.

[6] De Stoppeldijkpolder ressorteerde deels onder de schepenbank van Hulst, anderzijds onder deze van Axel. Het waren gronden die ooit aan de Abdij van Cambron geschonken waren om in te polderen. Ze worden later verpacht aan families van Munster die de polders voorziet van dijken en ze in kavels verkoopt die verder in cijns worden gegeven aan de eerste polderbewoners.

R. Stoffels-de Soet, Index op transporten Oost van de Blije, website Geneaknowhow Zeeland/Axel

M.H. Wilderom, Tussen afsluitdammen en Deltadijken IV Zeeuwsch Vlaanderen, 1973

Met dank aan de gemeentearchivarissen van Hulst en Axel voor het verstrekken van inlichtingen en het bezorgen van ingescande archiefstukken, ook aan het archief van het WaterschapScheldestromen in Middelburg voor het mogen inkijken van het archief van Stoppeldijkpolder.

Noten

(1) Onder keizer Karel V vormden de Nederlanden als 17 gewesten ('de 17 provinciën') een deel van het grote Habsburgse rijk. Het hoogste regeringsorgaan voor de Nederlanden was de **Raad van State** die bestond uit edellieden. Elk gewest of provincie werd verder autonoom bestuurd door de **Staten** (bv de Staten van Vlaanderen, van Brabant, van Zeeland,…) die bestonden uit kooplui, abten, … De Staten vormden in feite de uitvoerende macht in elke provincie en waren dus een soort regionale regering. Aan het hoofd stond de **stadhouder**, die een ambtenaar was. De raad van State kon de **Staten-Generaal** (=vertegenwoordigers van elke provincie) bijeenroepen. Bij het ontstaan van de Republiek ontstonden er dus voor elk van de 7 provinciën een Staat (bv Staten van Holland) die vooral uit burgers was samengesteld. De edelen uit het huis van Nassau –van oorsprong een Duits graafschap ten oosten van de Rijn- werden geleidelijk aan overal als stadhouder ingeschakeld. In Den Haag vergaderde dan tenslotte de Staten-Generaal. In 1648 zouden de laatst veroverde gebieden als de Generaliteitslanden onder het rechtstreeks bestuur van deze Staten-Generaal vallen. In de Spaanse Nederlanden zouden er nog 10 Staten overblijven (voor de overige 10 provinciën). De Staten-Generaal vergaderde hier in Brussel.

(2) De 16e eeuw werd gekenmerkt door de opkomst van het **Lutheranisme** dat door Luther in het begin van de 16e eeuw werd verkondigd in Duitsland door Luther. Vanaf 1530 zouden ook de **Wederdopers** –of doopsgezinden- aan invloed winnen in Duitsland. Vanuit Frankrijk begint dan Calvijn (°1509) met de verspreiding van de calvinistische leer. Het katholieke geloof moest het hier ontgelden en waar de lutheranen zich nog inschikkelijk toonden tegenover de wettige vorsten, namen de calvinisten eerder een radicale houding tegenover iedereen die hun overtuiging niet deelde. De Wederdopers vormden een aparte, eerder geïsoleerde groep die het zwaar te verduren kreeg tijdens de ketterijvervolging. Vooral in de 2e helft van de 16e eeuw kreeg het calvinisme veel volgelingen in de Nederlanden. En het waren vooral handelaars en ambachtslui die zich aangetrokken voelden omdat Calvijn onderstreepte dat ze vooral binnen het kader van hun beroepsleven de christelijke volmaaktheid dienden na te streven.

(3) Willem van Oranje, ook Willem de Zwijger genoemd, was een van de hoogste edelmannen in de Nederlanden en een vertrouweling van keizer Karel V. Afkomstig uit een lutheraanse familie werd hij door de keizer aan het hof katholiek 'heropgevoed'. Willem voerde voor de keizer tal van legeropdrachten uit, en was tevens een groot diplomatiek talent. Hij maakte deel uit van de Raad van State. In 1559 werd hij stadhouder van Holland en Zeeland, tevens bevelhebber van de gewestelijke troepen. De calvinistische steun voor de opstand tegen Spanje, deden hem later ook bekeren tot het calvinisme.

(4) De familienaam Dobbelaere/Dobbeleer kent heel wat variante schrijfwijzen. In Vlaanderen domineert de vorm Dobbelaere, terwijl in Brabant de vorm (De) Dobbeleer voorkomt. Voor Nederland gebruiken we systematisch in deze bijdrage de vorm Dobbelaer, dus zonder de –e op het einde. Heel vaak is deze schrijfwijze in de loop van de geschiedenis aangepast tot Dobbelaar.